

הקדמה

המוסריות הרבה שסובבת אותנו אינה דבר ברור מאליו. בעבר הרחוק רגישות מוסרית - במידה שאנו רגילים אליה היום - הייתה מחזה נדיר באנושות, והשיח שמקיף אותנו היום בכוחו ללמד עד כמה עולמנו הולך ומתקדם ללא הרף. אמנם, בהתאם לכך הולך וגדל גם הצורך לברר לעצמנו את יחסנו אליו - אל המוסר הטבעי - ואת המשמעות שלו בעבורנו. מה ערכו של מוסר זה? האם הוא כלול בתורה, או שמא הוא חלק נוסף? האם הוא אמור להיות תואם לתורה, וכיצד יש להתייחס למקרים שבהם הוא נראה כסותר אותה? פיתוח המוסר האנושי שלנו יכול להביא ברכה רבה, אך הוא יכול גם לגרום בלבול. לכן חשוב ביותר לקיים בירור מעמיק ביחס אליו. צירוף המוסר אל התורה עלול לגרום להתפתחות של מספר מערכות עצמאיות ומנותקות זו מזו, מה שגורר לפיזור נפשי ולחיי חיכוכים ופשרות. לעומת זאת, מתוך גישה נכונה, החיבור שבין המוסר האנושי למוסר האמוני והתורני יכול לרומם אותנו לקומה חדשה של חיי תורה, כשכל מצוות התורה והוראותיה משתלבות עם ערכים מלאי חום וטבעיות, מלאי רגש וחיות, כך שנוצרת מערכת הרמונית אחת.

ביאורים

טבע האדם מלא במוסריות. היא בולטת בכל מרחבי אישיותו: ברגשותיו, ברצונותיו ובשאיפות ההבנה והדמיון שלו. לאן דוחפת מוסריות זו? האם היא שואפת לבנות מוסר טבעי, שיהיה עצמאי מהתורה השמימית, ויציא אלטרנטיבה ואיום למוסר האלוהי? האם המוסר הטבעי והמוסר האלוהי מפריעים זה לזה או מסייעים זה לזה? למה יש לנו את שניהם, והאם הם באמת נועדו ליצור מערכות מוסריות שונות, או שחובה עליהם להשתלב למערכת אחת? ובכן, הרב קוק מלמדנו כי לא זו בלבד שהמוסריות הטבעית תתברך הרבה מהקישור שלה לאלוהים, אלא שהיא אפילו מחכה לזה מראשית היוולדה. המוסריות הטבעית לא נועדה כלל ליצור מערכת מוסרית נפרדת של חול. היא נועדה להכין אותנו למפגש עם המוסר האלוהי. המוסר הטבעי והאלוהי נוצרו מראש בהתאמה מלאה ומתוך כוונה שכל אחד יהיה מרכיב חלקי וחסר, המשתלם רק בעזרת האחר. אם-כן, כשמאפשרים למוסריות הטבעית ליצור מוסר של חול, שאינו מחובר לאלוהים, גם היא בעצמה ניזוקה מהעצמאות שלה. הבערה המוסרית שבתוכנו גדולה כל כך, שהיא תשיג את מלוא הגשמתה רק בעזרת הקישור אל המוסר האלוהי. המוסר הטבעי לבדו אינו מספיק את הכמיהה הטבעית שלנו. מוסר של חול הוא חסר עוצמה וחסר עומק, ואפילו אין בו מספיק כוח כדי להבטיח שבאמת תהיה מוסריות בחיים. שהרי אפילו אם הוא נותן לאדם שאיפה מוסרית - סערת התאוות עלולה להכשיל את הגשמתה. ומהו הגורם לכישלון? הניסיון להעמיד אותה כדבר העומד לעצמו, בניגוד ליעודה ובלא קישור לקב"ה. הדברים נכונים ביתר-שאת ביחס למוסר של החברה וביחס לשאיפה לקידומה באופן משמעותי. הכרחי לחבר את המוסר הטבעי לקב"ה. זאת למרות שבתחילת הדרך יכול להיות לזה מחיר. בתחילה המוסריות עלולה להפוך למלאכותית ולחסרת טבעיות, והמוסר האלוהי יכול לדחוק פרטים מסוימים במוסריות הטבעית שהם 'בלתי משתלבים' - לפני שילמד האדם כיצד הם אכן משתלבים. עם זאת, זו הדרך היחידה להצליח בסופו-של-דבר לממש מוסר שלם ובריא, עם עוצמה ועם עומק.

מצוות

מלאים אנו רגש מוסר, כמיהים אנו להיות חיים חיי טהר, דמיונו מלהיב את חשק לבנו לציר היותר נשגב והיותר טהור והיותר נאצל, החפץ הפנימי שלנו חושק שיהיה רצוננו הקבוע טהור וקדוש, שתהיה כל מגמת חיינו ברוחה ומקוננת להאידיאל היותר נשגב בחיים.

וְכָל אֵלֹהֵי הַתְּשׁוּקוֹת אֵינָן מִתְגַּשְׁמוֹת כִּי אִם עַל יְדֵי מְסִירוֹתֵינוּ וְהַחֲצִיזוֹנָה אֶל אֹרֶךְ ד', אֶל הַמוֹסֵר הָאֱלֹהִי, הַמְתַּגְלָה בַתּוֹרָה, בְּמִסְרָת, בְּשִׁכְל, וּבִישָׁר.

הַמוֹסֵר שֶׁל חִלּוֹ אֵינָנו עֵמֶק, וְאֵינוֹ נִכְנָס בְּפִנְיָמוֹת הַנְּשִׁמָּה, וְאֵף עַל פִּי שֶׁהָאֲדָם נִמְשָׁךְ אַחֲרָיו לְטוֹבָה, עַל יְדֵי שֶׁמִּכִּיר אֶת הַיִּשָּׁר שִׁישׁ בְּדַבְרֵי הַגִּיּוֹן, אֵין לְהַדְרִיכָה זֹאת הַתְּפִיסָה עֹמֶדֶת בְּפִנְי הַהֶסְתָּעָרוֹת שֶׁל תְּאֻוֹת שׁוֹנוֹת, כְּשֶׁהֵן מִתְעוֹרְרוֹת בְּחִזְקָה. וְקַל וְחִמְרָה שֶׁאֵין בְּיַד מוֹסֵר רְפוּי כְּזֶה לְהַדְרִיךְ אֶת הַכְּלָלוֹת, אֶת הַצְּבוּר הָאֲנוּשִׁי בְּעִמְקוֹ וְהַקֶּף גְּדוֹלוֹ, לְחַדְרֵי אֶל עִמְק הַנְּשִׁמָּה, וְלַהֲפֹךְ אֶל הָאֲדָם הַכְּלָלִי וְהַפְּרָטִי לִב בְּשָׂרֵי תַחַת לִב אֲבָן. לֹא יֵשׁ עֲצָה אַחֲרָת כִּי אִם שִׁיְהִי מְדַרְךָ עַל פִּי הַמוֹסֵר הָאֱלֹהִי.

וְכִדְאֵי הַדְּבָר, שִׁיטְעָה הָאֲדָם בְּכִמְהָ טְעִיּוֹת בְּדַרְךְ מֵהִלְכוֹ, וּבְלִבָּד שִׁיבְסָס אֶת חֲזוֹן עוֹלָמוֹ וּמוֹסֵר חַיָּיו עַל פִּי אוֹתוֹ הַעִמְק שֶׁל הַמוֹסֵר הָאֱלֹהִי, מְשִׁימְעֵט בְּכִשְׁלוֹנוֹת וְיַחֲהִי חַיִּים רוֹחֲנִיִּים רְפוּיִים, עַל יְדֵי הַשְּׁפָעָה שְׁטַחֲתִית שֶׁל הַמוֹסֵר הַחֲלוּנִי.

(אורות הקדש חלק ג, מוסר הקדש, המוסר האלוהי, עמ' א-ב)

הַמוֹסֵר הָאֱלֹהִי - מוסר שמקורו בדבר ה', ההדרכות המוסריות שבתורה. הַמוֹסֵר שֶׁל חֵל - מוסר אנושי, המבוסס על חכמת האדם ומצפונו. לְחַדְרֵי וְכו' - המוסר האנושי אין בכוחו לחדור אל עומק הנשמה. לִב בְּשָׂר וְכו' - על-פי הפסוק "והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר" (יחזקאל לו). לֹא יֵשׁ - אין.

לעילוי נשמת אברהם הלל בן ישעיה ז"ל
לעילוי נשמת ישראל איסר בן מרדכי יעקב ז"ל